

K HODNOTOVÝM ORIENTACÍM A NÁZORŮM VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ

F. Janíček, E. Maca

JANÍČEK, F. — MACA, E. (Vysoká škola zemědělská, Brno): *K hodnotovým orientacím a názorům vysokoškolských studentů*. Sociol. Zeměd., 26, 1990 (1): 33–42.

Práce se zabývá analýzou výsledků anketního šetření výběrových souborů posluchačů VŠZ před dokončením vysokoškolského studia ve studijních letech 1984/1985 a 1989/1990. Šetření zahrnuje rozbor hodnotových orientací respondentů, hodnocení jejich postojů k závažným celospolečenským otázkám, analýzu názorů na uplatnění v praxi a na sociální jistoty při jejím nástupu. Soubory respondentů byly diferencovány podle pohlaví, stavu a místa trvalého bydliště a vyhodnocovány prostřednictvím adekvátních matematicko-statistických metod.

posluchači VŠZ; anketní šetření; hodnotové orientace; sociální vývoj; metodika řešení

Základní podmínkou dalšího rozvoje ekonomiky je vedle maximálního využití vědeckotechnického pokroku i kvalitativní zvýšení úrovně veškeré řídicí práce na základě znalosti postojů pracovníků v oblasti jejich morálního vědomí a hodnotové orientace jako základních faktorů účinnosti řízení.

Z tohoto hlediska se ukazuje jako nezbytné, aby byla kontinuálně poznávána osobnost každého jedince, protože pouze tím, že budeme znát, zda je v souladu „to co chce“ s tím „co se mu nabízí“, zda vůbec odpovídá jeho chtění potřebám a zájmům společnosti či je s nimi v rozporu, lze dosáhnout maximálního efektu v rámci hmotné reprodukce společnosti.

V předkládané studii chceme poukázat na některé poznatky získané při analýze hodnotových orientací a společenských postojů posluchačů vybraného oboru jedné z vysokých škol, jejímž úkolem je nejen výchova specialistů v oboru, ale i budoucích vedoucích hospodářských pracovníků v zemědělských podnicích a podnicích zemědělsko-potravinářského komplexu.

METODIKA A MATERIÁL

Výchozí bázi pro vyhodnocování hodnotové orientace tvoří aspekty, které publikoval Burian (1982). Za základní kritérium problematiky hodnotových systémů člověka považuje jeho vztah k práci, otázku jejího základního motivu a ohodnocení. Autorovo pojetí vychází z hypotézy tří stadií sociálního vývoje, kde první z nich je chápáno jako stav orientace na dosažení určitého racionálního životního minima, ve kterém má člověk relativně velmi úzce vymezen okruh potřeb a převažuje u něj zaměření na objekty materiální povahy (konzum potravin, nápojů, udržení bydlení, odívání aj.).

Druhé lze definovat jako stadium zaměřené na maximum materiálních objektů, resp. na dosažení co nejvyššího životního standardu. Uvedené stadium nutí jednotlivce dosahovat maximálního výděлку, jehož prostřednictvím si všechny předměty nacházející

se v oblasti jeho působnosti může koupit. Optimální stimulací k pracovní činnosti je pak úroveň odměny. Lze tvrdit, že zaměření této skupiny jedinců je výchozí základnou pro vysoce negativní společenské jevy, mezi jinými kariérismus, korupci a prospěchářství.

Konečně třetí stadium odpovídá orientaci na přitažlivý životní styl, tedy na přerůstání potřeby „mít“ na „mít se“, tedy kulturně využívat dosažených materiálních předpokladů pro určitý společenský žádoucí životní styl.

Stimulace pracovního výkonu uváděné sociální skupiny je složitá, životní způsob si totiž nelze pořídit výhradně za peníze. Dané stadium vytváří současně potřebu kulturní práce s dobrými mezilidskými vztahy a vysokou úroveň organizačské a řídicí práce, protože vlastní pracovní činnost se nestává pouhým prostředkem k dosažení maximálního výdělku, ale vnitřní potřebou a seberealizací člověka.

Vyhodnocení uváděných aspektů lze realizovat prostřednictvím následujícího systému dotazů:

1. Pro své budoucí pracovní zařazení uvažují následujícím způsobem:
 - a) mít klidnou a nenáročnou práci
 - b) mít práci s vysokým výdělkem
 - c) mít zajímavou práci v kulturním pracovním prostředí
2. Při své budoucí pracovní činnosti považují za významné:
 - a) nemuset si zvyšovat kvalifikaci
 - b) zvyšovat si kvalifikaci s finančním ohodnocením
 - c) moci dále studovat i bez finančního ohodnocení
3. Při svém zařazení do praxe chci pracovat především v kolektivu:
 - a) bez vysokých nároků na pracovní hodnocení
 - b) s maximální úrovní výdělku
 - c) s dobrou úrovní mezilidských vztahů
4. V rodinném životě považují za základní:
 - a) mít klidné zázemí
 - b) materiální zabezpečení rodiny
 - c) rozvíjení společné a kulturní činnosti rodiny
5. Mé úvahy směřují k následujícím cílům:
 - a) spokojit se s přiměřeným životním minimem
 - b) dosáhnout vysoké životní úrovně
 - c) moci realizovat své zájmy
6. V mezilidských vztazích považují za významné:
 - a) nebýt vázán na mnoho přátel
 - b) mít přátele, s nimiž si mohou poskytovat i vzájemné materiální výhody
 - c) mít přátele k rozvíjení zájmových a pracovních aktivit

Každé z variant (a, b, c) je přiřazováno skóre podle stupně závažnosti v rozpětí <1,5>, kde nejnižší závažnosti odpovídá skóre 1, nejvyšší 5. Konstrukce otázek je zaměřena tak, aby variantě (a) odpovídalo první, (b) druhé a variantě (c) třetí stadium sociálního vývoje. Kritérium přiřazování respondentů do příslušných stadií je pak maximální hodnota součtu skóre. Ve všech případech, kdy odchylky maximálního a předcházejícího skóre dosáhly hodnoty 5, bylo uvažováno při konečném hodnocení o stadiích přechodných, a to od prvního ke druhému, resp. od druhého ke třetímu stadiu.

Současné byly analyzovány i dotazy zaměřené na problematiku budoucího profesního zaměření respondentů, jejich sociální situaci, jakož i názory na splnění představ o vysokoškolském studiu.

Podkladové údaje nezbytné pro řešení vytyčených cílů byly získány prostřednictvím dobrovolného anketního šetření ve výběrových souborech posluchačů třetího ročníku (studijní rok 1984/85 — A) a čtvrtého ročníku (studijní rok 1989/90 — B) na provozně ekonomické fakultě — obor provoz a ekonomika zemědělství — Vysoké školy zemědělské v Brně.

Rozsah analyzovaných souborů činí v prvním případě 98 a v druhém 78 posluchačů, kteří byli roztrženi podle pohlaví, stavu a lokality trvalého bydliště. Výběrové soubory tvořilo přibližně 70 a 50 % posluchačů ročníku, což odpovídá požadavkům, které pro daný účel zkoumání stanovili Vybíhal a Kubiček (1974). Náhornou představu o struktuře respondentů poskytuje hodnocení stadia sociálního vývoje uvedeného ve výsledcích a diskusi příspěvku.

Vedle analytického třídění jako základní metody statistického zpracování a vyhodnocování společenských jevů a procesů bylo v zájmu dosažení maximální objektivitý závěrů vyplývajících z realizované analýzy nezbytné využít i vhodného matematicko-statistického aparátu, a to KOLMOGOROVA—SMIRNOVA testu pro jeden a dva výběry a χ^2 (chí kvadrát) testu.

První z uváděných testů je založen na hodnocení rozdílů kumulativních četností experimentálních ($N_{e,j}$) a očekávaných ($N_{0,j}$) v jednotlivých třídách. Testovací kritérium má tvar:

$$D_1 = \frac{1}{n} \cdot \max |N_{e,j} - N_{0,j}|$$

Jestliže $D_1 \geq D_{1,p}$ ($D_{1,p}$ je kritická hodnota na hladině významnosti p), zamítáme nulovou hypotézu a tvrdíme, že se experimentální a očekávané rozdělení četností statisticky významně liší.

Test pro dva výběry hodnotí pak shodu rozdělení četností, tj. kumulativní četnost prvního ($N_{1,j}$) a druhého ($N_{2,j}$) výběru. Testovacím kritériem je pak veličina D_2 .

$$D_2 = \max |N_{1,j} - N_{2,j}|$$

Jestliže $D_2 \geq D_{2,p}$, zamítáme nulovou hypotézu a tvrdíme, že mezi oběma skupinami byl prokázán statisticky významný rozdíl.

Chí kvadrát test je založen na hodnocení rozdílu mezi jednotlivými experimentálními a očekávanými četnostmi ($n_{e,j} - n_{0,j}$) a má tvar:

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^k \frac{(n_{e,j} - n_{0,j})^2}{n_{0,j}}$$

kde: k počet skupin třídění výběru

Jestliže $\chi^2_{\text{vyp}} < \chi^2_p$, zamítáme nulovou hypotézu a tvrdíme, že mezi jednotlivými skupinami byl prokázán statisticky významný rozdíl.

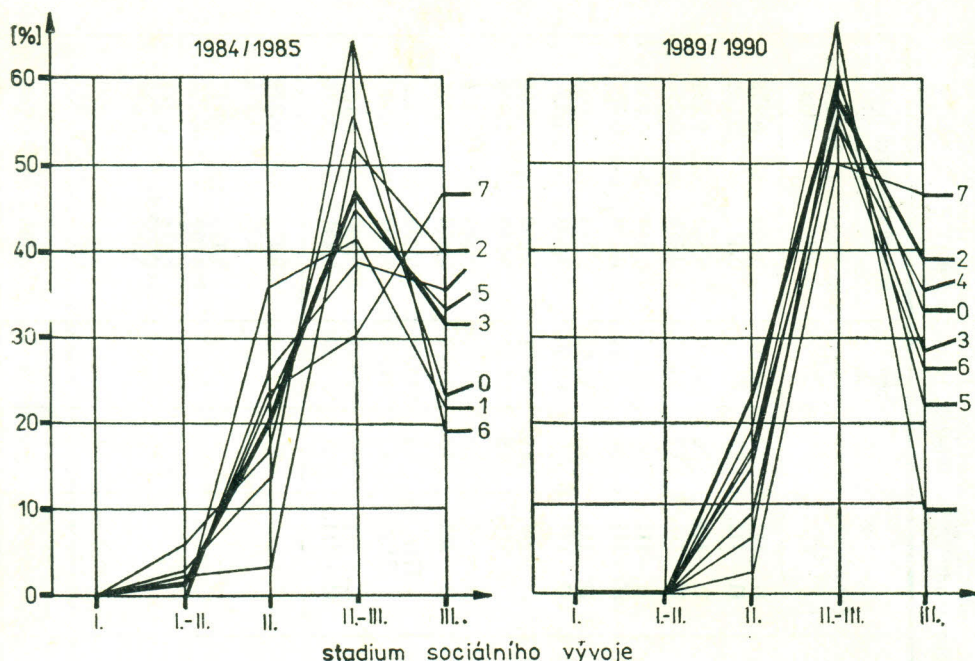
VÝSLEDKY A DISKUSE

Na podkladě údajů obsažených v tab. I., resp. graficky znázorněných na obr. 1, které charakterizují absolutní a relativní frekvence stadií sociálního vývoje zkoumaných souborů diferencovaně podle jednotlivých třídících znaků, a v návaznosti na tab. II, která vyjadřuje statistickou průkaznost rozložení četností, lze konstatovat, že pro oba analyzované soubory i jednotlivé třídící znaky (pohlaví, stav a lokalitu trvalého bydliště) je charakteristická inklinace ke II. až III. a III. stadiu sociálního vývoje ($D_1 > D_{1,0.01}$).

[illegible]

II. Testování statistické významnosti zákonitostí rozložení četností stadií sociálního vývoje pro posuzované třídící znaky populace (A — 1984/85, B — 1989/90) — Testing the statistical significance of the regularities of frequency distribution of social development stage for the classification traits of the population under study (A — 1984/85, B — 1989/90)

Testové kritérium	Třídící znak	Studijní rok	Stadium sociálního vývoje	Četnost		Relace číselných hodnot		
				abs.	rel.	vypočtených D	kritických $D_{0,01}$	
D_1	muži	A	II. — III.	20	41,66	0,400	>	0,235
		B	II. — III.	22	61,11	0,417	>	0,265
	ženy	A	II. — III.	26	52,00	0,520	>	0,231
		B	II. — III.	23	54,76	0,476	>	0,252
	svobodní(é)	A	II. — III.	36	45,00	0,614	>	0,400
		B	II. — III.	36	57,14	0,444	>	0,205
	ženatí (vdané)	A	II. — III.	10	55,55	0,384	>	0,380
		B	II. — III.	9	60,00	0,542	>	0,533
	hlavní a krajská města	A	II. — III.	12	38,71	0,400	>	0,264
		B	II. — III.	15	71,43	0,381	>	0,344
	okresní města a lokality městského typu	A	II. — III.	24	64,87	0,438	>	0,268
		B	II. — III.	16	55,17	0,448	>	0,295
	vesnice a samoty	A	III.	14	46,67	0,386	>	0,298
		B	III.	13	46,42	0,607	>	0,300
	celkem	A	II. — III.	46	46,94	0,390	>	0,165
		B	II. — III.	45	57,69	0,461	>	0,185
D_2	ženy × muži	A	—	—	—	0,274	>	0,329
		B	—	—	—	0,135	>	0,370
	svobodní(é) × ženatí (vdané)	A	—	—	—	0,115	>	0,425
		B	—	—	—	0,076	>	0,468
	hlavní a krajská města × okresní města a lokality městského typu	A	—	—	—	0,112	>	0,417
		B	—	—	—	0,181	>	0,467
	hlavní a krajská města × vesnice a samoty	A	—	—	—	0,278	>	0,400
		B	—	—	—	0,369	>	0,353
	okresní města a lokality městského typu × vesnice a samoty	A	—	—	—	0,166	>	0,397
		B	—	—	—	0,188	>	0,432

1. Grafické znázornění relativního rozložení stadií sociálního vývoje respondentů: 0 - soubor celkem, 1 - muži, 2 - ženy, 3 - svobodní, 4 - ženatí, 5 - hlavní a krajská města, 6 - okresní města a lokality městského typu, 7 - vesnice a samoty—Graphical representation of the relative distribution of social development stages of respondents: 0 - total set, 1 - men, 2 - women, 3 - unmarried, 4 - married, 5 - the capital and the regional capital towns, 6 - district towns and municipal-type localities, 7 - villages and seclusions

Tuto skutečnost potvrzuje i testování mezi jednotlivými třídicími znaky, u nichž s výjimkou hlavních a krajských měst proti vesnicím a samotám inklinujícím ke III. stadiu ($D_{2; 0,01} = 0,353 < D_2 = 0,369$) nebyla zjištěna statisticky průkazná rozdílnost mezi rozložením četností stadií sociálního vývoje.

Lze tedy konstatovat, že pro daný soubor je typické II. až III. stadium sociálního vývoje. Na tomto místě se současně jeví jako nezbytné poukázat na některé základní skutečnosti týkající se dané problematiky.

Orientace druhé society na maximum materiálních objektů má, jak již bylo naznačeno, pozitivní i negativní stránku. Jako kladné se jeví zaměření na maximální pracovní výkon, za záporné je nutné považovat skutečnost, že tento výkon je motivován materiálními stimuly (peníze se dostávají vysoko nad ostatní satisfaktory), což vede ke konzumnímu způsobu života a k odcizování se zájmům společnosti.

V přechodném, ve zkoumaných souborech převažujícím stadiu je pak člověk na určitém rozhraní mezi uváděným zaměřením a orientací na přitažlivý životní styl. Ten vzniká posunem vztahu člověka k věcem z pouhé homogenizační roviny vlastnit do racionálních výběrových přístupů, vytvářejících základ pro všestranný rozvoj člověka, který se snaží prosazovat vlastní kritéria vkusu, estetické principy a etické normy.

Práce pak přestává působit jako zprostředkovatel hodnot, ale jako hodnota bezprostředně uspokojující nároky a potřeby člověka rozvíjet své zájmy, nadání, schopnosti a dovednosti či získávat sociální kontakty.

Odměňování se stává kategorií zahrnující celou řadu objektů, jejichž postavení v hodnotovém systému člověka musí být poznáno, aby nedošlo k jeho odcizení vzhledem ke

III. Testování statistické významnosti zkoumaných jevů ve studijním roce 1989/90 — Testing the statistical significance of the tested phenomena in the study year of 1989—90

Zkoumaný jev — otázka	Signifikantní varianty odpovědi	Četnost		Relace číselných hodnot	
		abs.	rel.	vypočtených χ^2	kritických $\chi^2_{0,01}$
Po ukončení studia mám zájem o práci	— v zemědělské prvovýrobě — mimo resort MZVŽ	41 20	52,56 25,45	38,99 > 11,30	
Zastávám názor, že úroveň nástupních mezd pro vysokoškoláky je	— nedostačující	76	97,43	70,21 > 6,60	
Svoji finanční situaci po ukončení studia a při případném založení rodiny budu řešit (řeším)	— s pomocí rodičů (příbuzných) — nemám konkrétní představu	39 27	50,00 34,62	45,70 > 11,30	
V současné době lze předpokládat, že po ukončení studia a při případném založení rodiny	— budu bydlet u rodičů — nemám vyřešenou bytovou otázku	36 25	46,15 32,05	29,20 > 11,30	
Vaše představy o vysokoškolském studiu byly splněny	— částečně	70	89,74	117,54 > 9,20	

společnosti, a to v přímé návaznosti na vysoký stupeň kritičnosti k veškerému sociálnímu dění, který je charakteristický pro danou societu.

Pro II. až III. stadium je pak charakteristické, že stadia se zde prolínají, a to v přímé závislosti na konkrétních objektivních podmínkách společnosti, která na jedince v sociální sféře působí, a to jak v progresivním smyslu (směrem ke III. stadiu), tak i v regresivním smyslu (směrem ke II. stadiu).

V této souvislosti byla současně v rámci souboru dotazovaných závěrečného ročníku ve studijním roce 1989/90 aplikována soustava dotazů zaměřených jak na budoucí profesní zaměření a jejich současnou sociální situaci, tak i na splnění představ o studiu na zvoleném typu vysoké školy. O statistické významnosti odpovědí respondentů u jednotlivých zkoumaných jevů poskytuje názornou představu tab. III.

Na jejím podkladě lze předpokládat, že po vstupu do společenské praxe, v rámci které u 52,56 % respondentů lze očekávat nástup zaměstnání v zemědělské prvovýrobě, u 21,79 % nástup v organizacích služeb pro zemědělství a v jeho vědeckovýzkumné základně a konečně u 25,45 % nástup mimo resort MZVŽ (u dané skupiny respondentů byla zjištěna významná vazba na lokalitu bydliště — hlavní a krajská města), dojde v návaznosti na jejich sociální podmínky k výrazné degeneraci v jejich hodnotových orientacích.

Uváděnou hypotézu potvrzuje i statistická průkaznost odpovědí týkajících se jejich současné a předpokládané situace v oblasti finančního a materiálního zabezpečení po ukončení studia. Bylo zjištěno, že 97,43 % dotazovaných považuje v souvislosti s předpokládaným založením rodiny a v návaznosti na současnou cenovou hladinu spotřebních předmětů za nedostatečnou úroveň nástupních platů pro vysokoškoláky. Za reprezentativní lze v daném souboru považovat měsíční příjem ve výši 2 600 Kčs, což je v podstatě částka o 500 Kčs vyšší než je v současné době průměrná úroveň nástupních hrubých pro vysokoškoláky v resortu MZVŽ. Uvedená situace se odráží i v představách o řešení finanční situace po ukončení studia a při založení rodiny. Polovina respondentů počítá s pomocí rodičů, 15,38 % s případným vedlejším pracovním poměrem a 34,62 % dotazovaných nemá konkrétní představu, což je vysoce negativní jev.

Pokud jde o v současné době tak často diskutovanou bytovou otázku, pak u 46,15 % dotazovaných lze předpokládat, že budou bydlet u rodičů, a 32,05 % nemá vyřešenou bytovou otázku. Pouhých 11,54 % odpovídajících uvádí, že získá byt od podniku a 10,26 % získá byt jinou cestou (družstevní výstavba, výměna bytu rodičů aj.).

V oblasti splnění představ o vysokoškolském studiu 89,74 % respondentů uvádí variantu „částečně“ a za základní důvody pokládá vztahové otázky mezi školou a studenty, tj. autoritativnost, preferování některých studentů, úroveň výuky (57,78 %), 17,78 % poukazuje na nízký stupeň návaznosti na praxi a konečně 24,44 % má výhrady k délce studia (požadavek prodloužení na pět let) a k nízkému podílu ekonomických předmětů z celkového rozsahu výuky.

ZÁVĚR

Na podkladě výsledků získaných v rámci výběrových souborů respondentů lze usuzovat, že jejich hodnotové orientace směřují z pouhé roviny materiálního vlastnictví do oblasti orientace na přitažlivý životní styl, který je pro individualitu člověka obecně charakterizován prosazováním vlastních postojů k životní realitě, stejně tak jako je dán i postojem k vlastní práci, která přestává potenciálně působit jako zprostředkovatel hodnot, ale stává se hodnotou bezprostředně uspokojující nároky člověka, resp. stává se jeho seberealizací.

S ohledem na skutečnost, že uváděné aspekty se vztahují ke studentům závěrečných ročníků, je třeba s danou orientací uvažovat v potenciální rovině s tím, že je v rámci

hodnotových systémů nezbytné počítat s působením vlivů daných zapojením respondentů do výrobní praxe, v rámci níž lze očekávat výrazně degressivní působení.

Uvedená realita je podmíněna především právně — legislativní soustavou v oblasti odměňování, bytového hospodářství a sociálního zabezpečení v rámci jednotlivých resortů národního hospodářství a republik, která neumožňuje uvedené sociální skupině úplné zúročení vkladů společnosti do studia z hlediska jejich následné aplikace do výrobní praxe spojené se zvyšováním kvalifikace pracovníků, ale spíše orientuje danou societu na řešení problémů finančního a materiálního charakteru s následným negativním projevem na efektivnost národního hospodářství.

Tyto skutečnosti se současně odrážejí i v názorech respondentů v oblasti pojetí světa a naplnění představ o vysokoškolském studiu, které jsou charakteristické vysokým stupněm kritičnosti, daným především uváděnou realitou.

Literatura

BURIAN, A. a kol.: Prognóza vývoje hodnotových systémů a pracovních aspirací zemědělské populace. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚRRP 1982.

MACA, E.: Hodnotová orientace jako kritérium morálního vědomí. [SVOČ] Brno, VŠZ 1985.

REISENAUER, R.: Metody matematické statistiky a jejich aplikace. Praha, SNTL 1965.

VYBÍHAL, V.: K problematice motivace zájmů o profesní přípravu a její uplatnění v praxi. Sbor. ÚVTIZ — Sociol. Zeměd., 21, 1985, č. 1.

VYBÍHAL, V. — KUBÍČEK, J.: Návrh metodiky stanovení počtu respondentů a délky pozorování při demografickém výzkumu. Acta Univ. Agric. Brno 1974, č. 10.

Došlo 22. 12. 1989

ЯНИЧЕК, Ф. — МАЦА, Э. (Высшая сельскохозяйственная школа, Брно): К ценностной ориентации и взглядам студентов высших учебных заведений. Sociol. Zeměd., 26, 1990 (1) : 33-42.

В статье анализируются результаты анкетного опроса избранных массивов студентов Высшей сельскохозяйственной школы перед окончанием вуза в 1984/1985 и 1989/1990 учебных годах. Приводится оценка ценностной ориентации опрошенных, анализируются их взгляды на важные общественные проблемы, возможности работы по специальности и социальную обеспеченность молодых специалистов. Массивы опрошенных были дифференцированы по полу, семейному положению и месту постоянного жительства. Анализ данных проводился посредством соответствующих математико-статистических методов.

студенты Высшей сельскохозяйственной школы; анкетное обследование; ценностная ориентация; социальное развитие; методика решения

JANIČEK, F. — MACA, E. (University of Agriculture, Brno): Value orientations and opinions of university students. Sociol. Zeměd., 26, 1990 (1) : 33-42.

The work deals with the analysis of the results of an inquiry survey of selected sets of students of the University of Agriculture prior to finishing their university studies in the years 1984/1985 and 1989/1990. The investigation includes analysis of value orientations of the student respondents, evaluation of their attitudes toward the problems of importance for the whole society, analysis of their opinions on their self-assertion in working practice and on the social securities at the beginning of the practice. The sets of persons asked were differentiated according to sex, family status and permanent residence and then evaluated by means of adequate mathematical and statistical methods.

students of the University of Agriculture; inquiry survey; value orientations; social development; methodology of solution

JANÍČEK, F. — MACA, E. (Hochschule für Landwirtschaft, Brno): *Zu wertmäßigen Orientierungen und Ansichten von Hochschulstudenten*. Sociol. Zeměd., 26, 1990 (1) : 33—42.

Analysiert werden die Ergebnisse einer Fragebogen-Umfrage eines ausgewählten Kollektivs von Hochschulstudenten (Hochschule für Landwirtschaft) vor dem Abschluß in den Studienjahren 1984/85 und 1989/90. Einbezogen ist die Analyse der wertmäßigen Orientierung der Befragten, die Bewertung ihres Standpunktes zu bedeutenden gesellschaftlichen Fragen, der Ansichten zu dem Einsatz in der Praxis sowie der sozialen Sicherheiten bei deren Eintritt in das Arbeitsleben. Die Befragtenkollektive wurden differenziert nach Geschlecht, Stand- und Ort des ständigen Wohnsitzes und bewertet wurde mittels adäquaten mathematisch-statistischen Methoden

Hochschul-Hörer (Lawi-Hochschule); Fragenbogen-Untersuchung; wertmäßige Orientierung; sozial. Entwicklung; Lösungsmethodik

Adresa autorů :

Ing. František Janíček, CSc., ing. Erik Maca, Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 1, 613 00 Brno
